

OVB bekommerd om de toepassing van de wet videoconferentie

donderdag 29 augustus 2024

1 / Context

Op 1 september 2024 treedt de Wet van 25 april 2024 houdende organisatie van zittingen per videoconferentie in het kader van gerechtelijke procedures in werking. De Orde van Vlaamse Balies (OVB) heeft zich zowel in de voorontwerpfase als bij de parlementaire besprekingen betrokken getoond via adviesverlening. Dat heeft geleid tot een aantal essentiële verbeteringen zoals de expliciete verduidelijking dat de fysieke verschijning in de rechtbank de regel moet zijn, de controle op de vrije en geïnformeerde toestemming, het verplichte akkoord van de partijen bij gebruik van videoconferentie door de rechter en de verduidelijking voor welke zittingen in strafzaken een uitnodiging tot videoconferentie mogelijk is.

Toch is de OVB bezorgd over hoe de wet toegepast zal worden in de praktijk. Zij wordt in haar bekommernissen bevestigd door de problemen die opduiken bij het gebruik van de videoconferentie in jeugddelinquentiezaken, een Vlaamse materie die reeds langer wettelijk geregeld is in het Jeugddelinquentiedecreet van 15 februari 2019 en het Besluit van de Vlaamse Regering van 23 oktober 2020.

Met dit schrijven vraagt de OVB dan ook garanties voor een strikte naleving van de wet opdat het fundamentele recht op een eerlijk proces en op toegang tot de rechter gewaarborgd zullen worden.

2 / Uitgangspunt OVB

De OVB staat kritisch tegenover het gebruik van de videoconferentie op zitting. Zij erkent dat (beperkte) efficiëntiewinsten kunnen worden geboekt, maar benadrukt dat de wenselijkheid ervan afhangt van het rechtsdomein en het onderwerp van de rechtszaak. In commerciële zaken kan videoconferentie als meer nuttig en efficiënt worden ervaren dan in zaken met een sterke emotionele component, zoals familierechtelijke geschillen of zelfs woninghuurgeschillen. Het extra beladen karakter van strafzaken maakt dat videoconferentie al helemaal een “*last resort*” zou moeten zijn bij behandeling ten gronde. In ieder geval moet de toestemming van de partijen steeds centraal blijven staan.

De OVB is van mening dat er enkele (quasi-)inherente tekortkomingen verbonden zijn aan de videoconferentie:

- Tegensprekelijk karakter: een verminderd communicatieniveau kan ertoe leiden dat er minder vragen worden gesteld en minder uitgebreide antwoorden worden gegeven.
- Vermoeden van onschuld: de perceptie wordt al gekleurd als de verdachte zich in de gevangenis bevindt tijdens de zitting
- Non-verbale communicatie: lichaamshouding, gebaren, intonatie, ... vallen grotendeels weg, met informatieverlies voor alle betrokken actoren tot gevolg
- Het uitwisselen van stukken en het vertrouwelijk overleg tussen advocaat en cliënt wordt bemoeilijkt
- Gelijke behandeling: als de ene partij wel en de andere niet fysiek verschijnt / mag verschijnen, kan dit leiden tot een ongelijke behandeling.

Om deze inherente beperkingen van de digitale verschijning enigszins te compenseren, is een strikte naleving van de wet en een adequate praktische omkadering absoluut noodzakelijk. In wat volgt uit de OVB haar bezorgdheden hieromtrent.

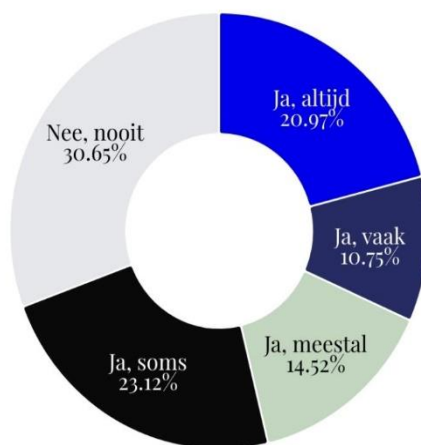
3 / Aandachtspunten en bekommernissen

3.1 / Toestemming partijen

Behoudens in geval van een epidemische noodsituatie of een ernstig en concreet risico voor de openbare veiligheid, is het akkoord van de betrokkene en/of diens advocaat noodzakelijk om digitaal deel te nemen aan de zitting per videoconferentie. Dit staat duidelijk vermeld voor ieder scenario, in artikelen 11 (763sexies Ger.W.), 21 (560 Sv.) en 33 (38quinquies Sv.).

Uit een enquête die de OVB begin dit jaar heeft gevoerd bij jeugdadvocaten en -rechters, blijkt echter dat wettelijke waarborgen niet altijd volstaan voor een correcte toepassing. Videoconferentie in jeugddelinquentiezaken kent al langer een wettelijk kader op Vlaams niveau. Ook daar is een akkoord van de (minderjarige) betrokkene en/of diens advocaat vereist. Meer zelfs, men moet er uitdrukkelijk voor kiezen (art. 15 Jeugddelinquentiedecreet en art. 2 Besluit VI.Reg 23 oktober 2020). Klaarblijkelijk volstaat dat evenwel niet en zijn videoconferenties zonder expliciete voorafgaande goedkeuring schering en inslag. Slechts 1 op 5 respondenten antwoorden dat een voorafgaande toestemming altijd plaatsvindt, wettelijk gezien nochtans het enige correcte antwoord.

Wordt uitdrukkelijk om het voorafgaandelijke akkoord van de minderjarige met de videoconferentie gevraagd?

Op basis van deze gegevens leeft bij de OVB een gewettigd wantrouwen voor gelijkaardige praktijken bij de toepassing van de federale wet op de videoconferentie in gerechtelijke procedures, niet in het minst in het licht van de duidelijke intentie om videoconferentie meer uit te rollen (zie 3.2).

De OVB zal haar advocaten informeren over de verplichting en waarschuwen voor eventueel nalaten. Vermits toestemming van de betrokkene het uitgangspunt vormt, is het essentieel dat de naleving ervan deel uitmaakt van de in artikel 47 beschreven evaluatie van de wet binnen de 3 jaar.

Bovendien stelt de wet dat de Koning kan bepalen op welke wijze de (potentiële) gebruikers van het videoconferentiesysteem worden geïnformeerd over de werking, het gebruik en de voor- en nadelen van de videoconferentie. De OVB vindt dit een essentieel aspect dat momenteel ontbreekt.

3.2 / Wet en waarborgen vs. interpretatie en intenties

De wet is duidelijk. Zij stelt expliciet dat de bepalingen inzake videoconferentie geen afbreuk doen aan de algemene regel dat zittingen van de rechtbanken fysiek doorgaan in een gerechtsgebouw (art. 7 (763bis Ger.W.) en 17 (art. 556 Sv.)).

Toch is de OVB erg waakzaam. Ten eerste lijken doelstellingen zoals de versnelling van de afhandeling van rechtszaken en het wegwerken van de gerechtelijke achterstand zoals omschreven in de samenvatting en de memorie van het wetsontwerp een ruimere, meer **omvangrijke** uitrol van de videoconferentie te ambiëren. Ook de uitspraken in de media van de uittredend minister van Justitie verraden grotere intenties. Hij maakt gewag van “een besparing op vlak van transport- en beveiligingskosten” voor gedetineerden die niet langer fysiek zouden moeten verschijnen en dat “gevaarlijke gedetineerden niet meer verplaatst moeten worden van de gevangenis naar de rechtbank als het risico te groot is dat ze onderweg zouden ontsnappen.”

Er kan bezwaarlijk worden gesteld dat deze opties de facto als uitzonderingen worden beschouwd, wat ze nochtans wettelijk zijn. Vluchtgevaar volstaat bovendien niet: er moeten objectiveerbare aanwijzingen van een ernstig en concreet risico voor de openbare veiligheid zijn.

De werkelijke intentie lijkt ook te worden bevestigd door de bepaling dat videoconferentie niet mogelijk is voor de in verdenking gestelde die van zijn vrijheid benomen is in de gevallen waarin de raadkamer of de kamer van inbeschuldigingstelling in de gevangenis zetelt. Dan is het kennelijk wel belangrijk genoeg dat de betrokkene in persoon verschijnt.

Hoe de uitzondering van het verbod op fysieke verschijning vorm zal worden gegeven ligt uiteraard in de handen van de magistratuur. In het licht van bovenstaande vreest de OVB echter voor perverse effecten waarbij noodsituaties die tot uitzonderingen uitnodigen zelf worden gecreëerd door bv. niet of onvoldoende te investeren in personeel dat het veilig transport kan garanderen of het gebrek aan voldoende rechters. Op die manier wordt de weg geplaveid voor interpretaties waarbij efficiëntie en het gebrek aan menselijke en financiële middelen de werkelijke beweegredenen worden voor een verbod op fysieke verschijning.

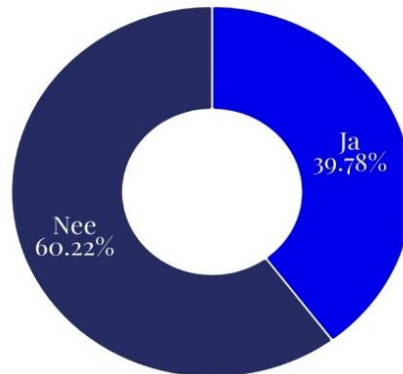
3.3 / Betrokkenheid bij de digitale zitting

3.3.1 / Natuurgetrouwe weergave

De technische apparatuur moet het mogelijk maken om een digitale zitting zoals een fysieke verschijning te laten verlopen. De wet stelt dat de Koning de nadere regels voor de inrichting en werking van het videoconferentiesysteem moet bepalen (art. 9 (763quater, §4 Ger.W.) en art. 19 (558, §3 Sv.)). Hij kan ook de minimale regels bepalen waaraan de informatica-apparatuur van de personen die verschijnen per videoconferentie moet voldoen. Dat lijkt thans nog niet te zijn gebeurd.

Nochtans blijkt uit onze enquête dat de kwaliteit van de videoconferentie eveneens een heikel punt is in jeugddelinquentiezaken. Amper 4 op 10 stelde dat alle deelnemers aan de videoconferentie tegelijkertijd en voortdurend voor elkaar zichtbaar en hoorbaar zijn, zodat zij een natuurgetrouwe weergave hebben van wat zich in de andere ruimte afspeelt.

Zijn alle deelnemers aan de videoconferentie tegelijkertijd en voortdurend voor elkaar zichtbaar en hoorbaar, zodat zij een natuurgetrouwe weergave hebben van wat zich in de andere ruimte afspeelt?

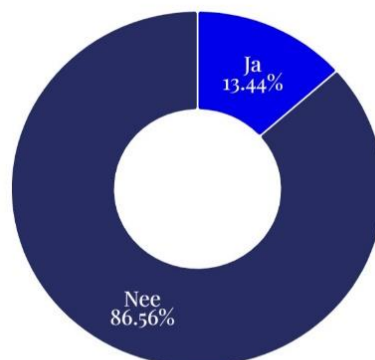
De OVB vraagt naar de garanties die JustCourt op dit punt kunnen bieden (zie ook 3.3.2).

3.3.2 / Daadwerkelijk vertrouwelijk overleg

De wet bepaalt uitdrukkelijk dat als een advocaat optreedt voor de verschijnende persoon, zij daadwerkelijk en vertrouwelijk met elkaar moeten kunnen communiceren tijdens de videoconferentie (art. 9 (763quater Ger.W.) en 19 (588 Sv.)).

In jeugddelinquentiezaken blijkt de mogelijkheid tot vertrouwelijk overleg bij videoconferentie haast onbestaande:

Kan de minderjarige daadwerkelijk en vertrouwelijk (dus zonder dat dit voor derden hoorbaar is) communiceren met zijn advocaat tijdens de videoconferentie?

Deze statistiek doet opnieuw ernstige vragen rijzen over het waarborgen van vertrouwelijk overleg in uitvoering van de nieuwe federale wet.

De memorie van toelichting maakt gewag van zogenaamde “*breakout rooms*”. De Raad van State plaatste daar vraagtekens bij en verwees terecht naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens die stelt dat dergelijke “*breakout rooms*” een gerechtvaardigd wantrouwen kunnen doen ontstaan in hoofde van de beklagde omtrent het vertrouwelijk karakter van de communicatie met zijn advocaat. Het kan derhalve de bereidheid tot en de kwaliteit van het overleg aantasten.

Ook de frequentie van overleg kan onder druk komen te staan. Hoewel ook fysieke zittingen tijdelijk geschorst (kunnen) worden voor overleg, is daar via de mogelijkheid tot korte interacties tussen advocaat en cliënt (verbaal en non-verbaal) tijdens de zitting niet altijd nood aan. Bij videoconferentie is er geen andere optie dan schorsing.

De OVB is op de hoogte dat Justitie voor de technische kant van het verhaal rekent op JustCourt. Zij hoopt dat deze applicatie de gedocumenteerde problemen en de andere risico's afdoende kan ondervangen, maar zou graag meer duidelijkheid en garanties ontvangen waarom dit beter zal verlopen dan op het kabinet van de jeugdrechter of in de zittingszaal van de jeugdrechtbank.

Hetzelfde geldt overigens voor de uitwisseling van stukken tijdens de zitting. Vertrouwelijkheid tussen advocaat en cliënt en het beroepsgeheim van de advocaat zijn twee fundamentele principes van het beroep en dus ook van de rechtsstaat.

3.4 / Call to action

De OVB uit haar bezorgdheden over de toepassing van de wet op de videoconferentie in gerechtelijke procedures op basis van de problematische resultaten van haar enquête binnen het jeugddelinquentierecht en de doelstellingen en uitspraken in de context van de nieuwe wet.

Zij concludeert dat:

1. Een wettelijk kader de inherente tekortkomingen van videoconferentie niet oplost
2. Een wettelijk kader inzake videoconferentie niet verzekert dat de procedurele waarborgen daadwerkelijk gerespecteerd worden
3. De basisprincipes van het wettelijk kader enigszins op gespannen voet lijken te staan met de intenties van Justitie

Alle drie deze conclusies brengen een risico met zich mee voor het recht op een eerlijk proces en de toegang tot de rechter.

De OVB vraagt daarom om:

- / Zoals wettelijk voorzien, bij Koninklijk Besluit de wijze waarop (potentiële) gebruikers geïnformeerd worden over de werking, het gebruik en de voor- en nadelen van de videoconferentie te bepalen alsook de minimale regels waaraan de informatica-apparatuur moet voldoen;
- / Garanties met betrekking tot het daadwerkelijk vertrouwelijk overleg tussen advocaat en cliënt tijdens de videoconferentie
- / Initiatief dat moet voorkomen dat net als in jeugddelinquentiezaken de verplichting van het uitdrukkelijk, voorafgaand en geïnformeerd akkoord van de betrokkene niet zou worden gerespecteerd
- / Verduidelijking over hoe JustCourt de problemen en risico's aangehaald in 3.3 afdoende zal ondervangen
- / De advocatuur te betrekken bij de wettelijk voorziene evaluatie van de wet binnen de 3 jaar na inwerkingtreding

- / In deze evaluatie te voorzien in vragen omtrent de toestemming van de betrokkene, de mogelijkheid tot daadwerkelijk vertrouwelijk overleg en de interpretatie van de uitzondering inzake het verbod op fysieke zitting
- / Te (blijven) investeren in personeel dat het transport tussen gevangenis en rechtbank verzorgt zodat videoconferentie voor gedetineerden de uitzondering blijft en de zelf gecreëerde noodsituatie niet gedwongen tot een ruime interpretatie van deze uitzondering leidt.

